

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Правові горизонти

Legal horizons

ВИПУСК 25 (38)

Суми – 2020

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2020.i25.p131>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Миргород-Карпова Валерія Валеріївна,
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри адміністративного, господарського
права та фінансово-економічної безпеки,
Навчально-науковий інститут права,
Сумський державний університет

Мурач Дмитро Васильович
Навчально-науковий інститут права,
Сумський державний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4645-1275>

У статті висвітлено досвід зарубіжних країн щодо забезпечення економічної безпеки держави. Основна частина роботи присвячена аналізу різних моделей державних органів щодо забезпечення економічної безпеки різних країн світу.

У сучасних умовах, в яких знаходиться Україна, таких як сильна економічна криза, пандемія коронавірусу, високий рівень корупції та інших, виникає нагальна потреба в раціональній та оперативній реакції державної влади на подібні перепони на шляху до стабільності. Особливо сьогодні, коли через пандемію коронавірусної інфекції, що обумовила несприятливі умови для ведення бізнесу та звичайного працевлаштування, актуалізується питання мобілізації усіх економічних сил задля виведення країни зі стани кризи. Потенційно, подібні перешкоди можуть значно послабити економіку України на багато років уперед..

Автори статті пропонують задля подолання цієї проблеми, дослідити зарубіжні моделі органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку. Таким чином, ключовим предметом досліджень слугуватимуть різні зарубіжні органи, що забезпечують економічну безпеку країни та доктринальні джерела, що висвітлюють питання удосконалення чинної моделі забезпечення економічної безпеки в Україні та світі.

Тому для забезпечення належного рівня економічної безпеки України необхідно провести комплексне дослідження зарубіжного досвіду у зазначеній сфері з метою залучення і імплементації у національне законодавство певних ідей, що в подальшому можуть позитивно відобразитися на стані національної економіки.

У роботі особливо акцентується увага запровадженню єдиного правоохоронного органу щодо забезпечення економічної безпеки в Україні. Приведено окремі думки вчених-юристів з приводу необхідності запровадження такого органу та імплементації зарубіжного досвіду в Україну. Автори відводять особливу увагу досвіду Фінансовій гвардії Італії та адміністративно-правовому механізму її взаємодії з іншими органами державної влади.

Ключові слова: Економічна безпека, зарубіжний досвід, механізм забезпечення економічної безпеки, національна безпека.

Mirgorod-Karpova V.V., Murach D.V. Foreign experience of ensuring the economic security of the state. The article highlights the experience of foreign countries in ensuring the economic security

of the state. The main part of the work is devoted to the analysis of different models of government agencies to ensure the economic security of different countries.

In the current conditions in which Ukraine finds itself, such as the severe economic crisis, the coronavirus pandemic, high levels of corruption and others, there is an urgent need for a rational and prompt response by the authorities to such obstacles to stability. Especially today, when due to the pandemic of coronavirus infection, which has caused unfavorable conditions for doing business and normal employment, the issue of mobilization of all economic forces to bring the country out of crisis is relevant. Potentially, such obstacles could significantly weaken Ukraine's economy for many years to come.

The authors of the article propose to overcome this problem, to explore foreign models of bodies that provide financial and economic security. Thus, the key subject of research will be various foreign bodies that ensure the economic security of the country and doctrinal sources that cover the improvement of the current model of economic security in Ukraine and the world.

Therefore, to ensure the appropriate level of economic security of Ukraine, it is necessary to conduct a comprehensive study of foreign experience in this area in order to attract and implement in national legislation certain ideas that may further positively affect the state of the national economy.

The paper pays special attention to the introduction of a single law enforcement body to ensure economic security in Ukraine. Some opinions of legal scholars on the need to introduce such a body and the implementation of foreign experience in Ukraine are given. The authors pay special attention to the experience of the Financial Guard of Italy and the administrative and legal mechanism of its interaction with other public authorities.

Key words: Economic security, foreign experience, mechanism of ensuring economic security, national security.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку Україна має низку проблем фінансово-економічного характеру. Величезні зовнішні та внутрішні борги держави, високий рівень корупції та тіньової економіки, пандемія коронавірусної інфекції – це все ті фактори, що зараз пригнічують стан української економіки. Подібна ситуація вимагає негайної мобілізації усіх сил задля подолання фінансової кризи та забезпечення стабільності українського суспільства. Питання реформування адміністративно-правового механізму забезпечення економічної безпеки є вкрай необхідним кроком задля хоча б мінімальної стабілізації фінансово-економічної ситуації в Україні. Досвід зарубіжних країн у такому випадку може слугувати як опорний матеріал, що перевірений на практиці.

Таким чином актуальною є тематика дослідження зарубіжного досвіду забезпечення економічної безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню даного питання приділяли увагу наступні представники наукового співтовариства: Лекарь С.І., Гбур З. В., Рєзнік О.М., Гаруст Ю.В., Колупаєв В.А., Мельник В.І. та інші. Разом з тим існує нагальна необхідність у комплексному дослідженні питання застосування зарубіжного досвіду для України.

Метою статті є проведення аналізу зарубіжного досвіду адміністративно-правового механізму забезпечення економічної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення економічної безпеки виступає однією з ключових державних завдань в практиці інших країн. Сталий економічний розвиток є гарантом цілісності спільноти та держави, а тому для прогресивних країн економічний сектор є основним у питанні державної політики.

Савін В.А. підкреслює, що забезпечення національної економічної безпеки є однією з найбільш важливих проблем, пов'язаних зі світовою розвитком держав в ХХІ столітті. Безумовно, дана проблема має універсальний характер, оскільки стосується основних інтересів усіх держав світу. При цьому конкретні способи виділення цієї проблеми і методи вирішення залежать від рівня розвитку держави (включаючи соціальні, політичні та культурні особливості), місця в світовій економіці, ступеня участі в регіональних інтеграційних процесах, а також в загальносвітовому інтеграційному процесі. Щодо поняття національної економічної безпеки, то воно, зазвичай, ототожнюється з перебуванням допустимих меж зовнішньоекономічної залежності, що забезпечують життєздатність основних відтворювальних процесів у державі [1].

На думку Л.І. Абалкіна, економічна безпека - це стан економічної системи, який дозволяє їй

розвиватися динамічно, ефективно і вирішувати соціальні завдання і при якому держава має можливість виробляти і втілювати в життя незалежну економічну політику [2, с. 401].

У Юридичній енциклопедії Ю.С. Шемшученка поняття «економічна безпека» трактується наступним чином: «економічна безпека - це стан захищеності національної економіки з погляду забезпечення її розвитку та матеріальних інтересів людей. Відповідно до Концепції національної безпеки України (1997) основними напрямками державної політики у цій сфері є: недопущення незаконного використання бюджет, коштів і державних ресурсів, їх перетікання в тіньову економіку; контроль за експортно-імпоротною діяльністю, спрямованою на підтримку важливих для України пріоритетів та захист вітчизн. виробника; боротьба з протиправною екон. діяльністю, протидія неконтрольованому впливу національних матеріальних, фінансових, інтелектуальних, інформаційних та інших ресурсів» [3].

Задля забезпечення стійкої політики у державі, іноземні країни використовують різні підходи у своїй діяльності. Згідно аналітичних даних, найчастіше подібна політика напрямлена на створення сприятливих умов для ведення малого бізнесу.

Таким чином, вчені наводять такі моделі національної безпеки у економічному сегменті, як американська, що орієнтована на поєднання внутрішньої та зовнішньої видів безпеки; китайську, що є найвидатнішим представником держав соціалістичного сегменту; японська, що має сильно виражений акцент на внутрішню соціальну безпеку держави. Також, необхідно виділити моделі держав, що нещодавно здобули статус незалежних та змінюють вектор свого розвитку [4, с. 376].

Пріоритетними напрямками політики США в рамках забезпечення економічної безпеки є:

- зростання конкурентоспроможності товарів місцевого виробництва;
- розвиток співпраці в торговельно-економічних сферах;
- зменшення кількості іноземних позик [5, с. 452].

Найпершою програмою в США, спрямованою на забезпечення економічної безпеки, можна назвати Меморандум 1990 року. Цей документ заснований задля забезпечення відстоювання лідируючих позицій США в технологічних сферах і збереженню економічної розвиненості країни на світовій арені [6, с.6].

З метою розробки скоординованої політики економічної безпеки країни пізніше США була

створена Міжвідомча робоча група, яка розробила основний механізм управління системою економічної безпеки. За результатами були прийняті нові нормативно-правові акти та проведена перепідготовка кадрів. Робоча група визначила основні загрози економічній безпеці країни і розробила «Каталог загроз економічній безпеці та їх оцінка» [7, с.59].

Основними документами Японії щодо забезпечення національної безпеки вважаються доктрина Йосіда (прем'єр-міністра Японії) і доктрина Комплексного забезпечення національної безпеки, прийняті в середині ХХ століття, які засновані на повоєнній політиці національної безпеки і спрямовані на динамічний розвиток економіки [8].

Аналізуючи японську модель національної безпеки в економічному сегменті, можна визначити її основні положення:

- економічне підґрунтя забезпечується за допомогою створення політичного трикутника «США-Японія-Європа»;
- економічна безпека націлена на вирішення конфлікту «Захід-Схід» та «Північ-Південь» шляхом надання зовнішньої допомоги, вкладення в міжнародні інститути з метою підтримки політики США;
- військова безпека, спрямована на оборону островів Японії і створення спільно з США «базових сил оборони» [9, с.380].

Китайська модель забезпечення економічної безпеки націлена на подолання головних проблем країни. Ключовим принципом такої моделі є націленість на подальшу перспективу, аніж подолання проблеми «сьогодні та зараз». Економічна безпека на правовому рівні забезпечується формальним закріпленням в нормативно-правових актах напрямків національної політики держави у таких напрямках:

1. Інновації. Передбачається, що інновації будуть займати центральне місце в національному розвитку Китаю, сприяти появі нових технологічних рішень всередині країни і тим самим змінювати структуру економічного зростання, сприяючи переходу від екстенсивного до інтенсивного розвитку.

2. Гармонізація. У Китаї на сьогодні накопичено велике число соціально-економічних дисбалансів, які необхідно нівелювати різними інструментами державної політики, в тому числі – забезпечення економічної стабільності усіх верств населення шляхом зменшення різниці між класом бідних та багатих.

3. Екологічність. Розроблено план реформ щодо вдосконалення системи охорони навколишнього середовища, який повинен бути впроваджений, і

згідно з яким Китай буде дотримуватися екологічного розвитку, що в подальшому дозволить зменшити ресурсозалежність населення від іноземного капіталу.

4. Відкритість. Китай націлений в майбутньому закріплювати позиції на глобальних ринках на взаємовигідних умовах, в тому числі реалізуючи проекти в рамках концепції «Один пояс і один шлях», а також просуваючи китайські бренди на світових ринках і використовуючи інші існуючі механізми міжнародного співробітництва.

5. Загальний доступ до плодів розвитку. Створення умов, щоб все населення країни могло користуватися успіхами її модернізації. По даному напрямку найбільшого резонансу викликало оголошення про можливість подружнім парам мати двох дітей, крім того, даний напрямок має на увазі посилення соціальних програм підтримки 70 млн бідних, які проживають в сільських районах [10, с. 50].

Європейські країни також утворюють певну економічну систему. Економіка Європейського Союзу (ЄС) складається з внутрішнього ринку економік країн-членів союзу, заснованого на вільному ринку та просунутих соціальних моделях. «Еuroпехт» є основною фондовою біржею Єврозони й сьомим за величиною ринком за ринковою капіталізацією. Європейський Союз, який представляє собою у господарському відношенні спільний ринок, самостійно бере участь у Світовій організації торгівлі під назвою «Європейські Співтовариства» поряд зі своїми власними державами-учасниками (тобто одночасно в СОТ беруть участь як ЄС, так і Німеччина, Франція, Люксембург та інші) [17].

З приводу нормативно-правового забезпечення економічної безпеки у іноземних країнах, то варто відзначити дослідження З.В. Гбура, що провів характеристику правового забезпечення економічної безпеки багатьох країн світу [11].

На доволі високому рівні розвинена система забезпечення економічної безпеки в Іспанії. Законодавча база щодо забезпечення економічної безпеки відрізняється гнучкістю, в ній чітко визначено функції органів управління та організацій у цій сфері, якими розробляються спеціальні програми економічного розвитку. Нормативно-правові акти щодо забезпечення економічної безпеки пов'язані з відповідним законодавством ЄС. Методи щодо забезпечення економічної безпеки захищають інтереси пріоритетних галузей промисловості, а також спрямовані на стимулювання інвестицій, забезпечення валютного контролю, на розробку законодавства про акціонерні товариства [11, с. 113]. Серед основних сторін системи забезпечення

економічної безпеки Іспанії варто відзначити ще динамічну структуру відповідних державних органів та запровадження в Іспанії контрольних державних органів з питань економічної безпеки країни.

В Італії спеціальна законодавча база щодо забезпечення економічної безпеки відсутня. У діяльності по забезпеченню економічної безпеки Італія керується укладеними нею міжнародними угодами. Методи щодо забезпечення економічної безпеки спрямовані насамперед на захист інтересів національних виробників на внутрішньому і зовнішньому ринках [11, с.112].

З приводу моделі забезпечення економічної безпеки в Італії, то варто зазначити, що вона є однією з найкращих у світі. Головним державним органом в Італії, завданням якого є забезпечення економічної безпеки є Фінансова гвардія Італії.

На сьогодні до завдань Фінансової гвардії Італії, яка безпосередньо підпорядкована Міністерству економіки та фінансів і є невід'ємною частиною збройних сил держави, належать: податковий контроль; нагляд за акцизами; митний контроль, контроль за витрачанням державних коштів; протидія організованій злочинності; боротьба з фальшивомонетництвом; запобігання та протидія шахрайству в системі Євросоюзу; нагляд за законністю при проведенні державних закупівель, розміщенні замовлень, проведення торгів; захист патентів, авторських прав; захист культурної і археологічної спадщини Італії; організація взаємодії з іншими правоохоронними та контролюючими органами країни [12, с. 366].

Інституційна місія, доручена італійській фінансовій гвардії, є двоякою. Хоча основною роботою цього правоохоронного органу є захист країни економічно та фінансово, він також відповідає за виконання колективних інституційних функцій. Отже, можна виділити 2 завдання як економічної та фінансової поліції:

- фінансове: для захисту доходів і витрат Європейського Союзу, державних та місцевих органів влади, боротьба з національними та міжнародними ухиленнями від сплати податків, відмивання грошей та всі інші форми економічних злочинів;

- економічне: забезпечення безперебійного функціонування ринків та дотримання правил конкуренції, включаючи боротьбу з незаконною діяльністю злочинних організацій, що представляють інтереси ринків капіталу, товарів та послуг [12; 13].

Фінансова гвардія Італії співпрацює з міжнародними та іноземними правоохоронними органами у сфері боротьби з економічною злочинністю, боротьби з ухиленням від сплати

податків, боротьби з підробкою товарних знаків тощо. Фінансова гвардія Італії, за деякими дослідженнями, вважається єдиною у світі воєнізованою структурою, що охороняє податкові та економічні інтереси держави [12].

У Казахстані правоохоронний орган, що відповідає за попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття фактів посягань на економічні інтереси держави – Служба економічних розслідувань, функціонує в структурі Міністерства фінансів Республіки Казахстан.

Відповідно до ст. 3 Закону Казахстану «Про правоохоронну службу» від 6 січня 2011 року Служба економічних розслідувань є повноцінним правоохоронним органом, основною метою діяльності якого є захист економічних інтересів держави і бізнесу, у зв'язку з цим основними його функціями є попередження, припинення та розслідування податкових, митних правопорушень та правопорушень у фінансовій сфері [13].

З приводу необхідності запровадження міжнародного досвіду до України, то варто зазначити, що в науковому середовищі досі немає точної відповіді на це питання. Так, На сьогодні, вчені виділяють чималу кількість альтернатив єдиного органу щодо забезпечення економічної безпеки України. Наприклад, В. Мельник наголошує на тому, що поділим органом повинна бути саме ДФС, тим самим підтримує створення єдиного правоохоронного органу забезпечення економічної безпеки держави [14]. Напротивагу цьому, І.П. Лежненко у своїй праці зазначає: «... навряд чи в Україні є необхідність у наділенні

податкової міліції настільки широкими функціями та повноваженнями» [15, с. 146 - 147].

Проте, Ю.В. Гаруст наводить досить вдалі аргументи на підтримку ідеї щодо запровадження єдиного правоохоронного органу, а саме те, що це дозволить подолати проблему дублювання повноважень різними органами та тим самим створить сприятливі умови для ведення бізнесу в державі [16].

Ми підтримуємо думку з приводу запровадження єдиного правоохоронного органу забезпечення економічної безпеки України та акцентуємо увагу на досвіді Італії та Казахстану, адже практика показала, що подібна модель забезпечення економічної безпеки держави є ефективною, а дискусії вчених-юристів підвищують актуальність цього питання.

Висновки. Таким чином, ми, проаналізувавши досвід інших країн, думки окремих вчених та політичних діячів, можемо дійти до висновку, що в Україні необхідно створити єдиний правоохоронний орган, що буде забезпечувати економічну безпеку України. Враховуючи досвід таких країн, як Італія та Казахстан, ми дійшли висновку, що подібний механізм забезпечення економічної безпеки дозволить подолати проблему дублювання повноважень різними органами та тим самим створить сприятливі умови для ведення бізнесу в державі. Питання адміністративно-правового удосконалення механізму забезпечення економічної безпеки України є предметом для подальших досліджень.

Література:

1. Савин В.А. Некоторые аспекты экономической безопасности России. Международный бизнес России. 2011. № 9. С. 18–24.
2. Лекарь С.І. Поняття та зміст економічної безпеки. Форум права. 2012. №2. С. 399-402.
3. Є. Я. Кравець. «Безпека економічна». Юридична енциклопедія: [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. 672 с. URL: https://leksika.com.ua/12340714/legal/bezpeka_ekonomichna
4. Лекарь С. І. Адміністративно-правовий механізм забезпечення економічної безпеки держави : дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.07. Харків. 2013. 476 с.
5. Никитенко П.Г., Булавко В.Г. Экономическая безопасность: теория, методология, практика. Институт экономики НАН Беларуси. Минск: Право и экономика, 2009. 483 с.
6. Колупаев В.А. Формирование концепции национальной экономической безопасности в зарубежных странах. Белорусская экономика: анализ, прогноз, регулирование. Экономический бюллетень НИЭИ Минэкономики РБ. Минск. 2002. № 12. С.2-9.
7. Арыстанбеков К. Государственное обеспечение экономической безопасности в США. Фемида. 2002. №8. С. 58-60.
8. Жанабергенова М.А., Азатбек Т.А. Международный опыт обеспечения экономической безопасности. 2016. URL: <https://articlekz.com/article/21103>
9. Никитенко П.Г., Булавко В.Г. Экономическая безопасность: теория, методология, практика. Институт экономики НАН Беларуси. Минск: Право и экономика. 2009.483 с.

10. Прилепский А. И. Формирование механизма обеспечения экономической безопасности в народнохозяйственном комплексе: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05. 1999. 222с.
11. Гбур З. В. Зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки держави. Інвестиції: практика та досвід, 2018. № 11. С. 111- 115.
12. Резнік О.М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України: дисертація ... д-ра юрид. наук, спец.: 12.00.07. Суми: СумДУ. 2019. 509 с.
13. О правоохранительной службе: Закон Республики Казахстан от 06.01.2011 г. № 380-IV. Дата обновления: 11 января 2020. URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/emeral-alm/documents/details/47728?lang=ru> (дата обращения 12.01.2021).
14. Голова ДФС Вадим Мельник: «Наша Служба має стати головним правоохоронним органом, який відповідатиме за фінансову безпеку в державі». Вісник «Офіційно про податки». 2020. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100021807-golova-dfs-vadim-melnik-nasha-sluzhba-maye-stati-golovnim-pravookhoronnim-organom-yakiy-vidpovidatime-za-finansovu-bezpeku-v-derzhavi>
15. Лежненко І. П. Організаційно-правові засади функціонування Фінансової гвардії Італії (La Guardia di Finanza). Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2018. Вип. 1-2. С. 142-148.
16. Гаруст Ю.В., Мельник В.І. Правоохоронні органи на захисті економічної безпеки України: адміністративно-правовий аспект: монографія. Суми: Видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2019. 256 с.
17. Економіка Європейського Союзу. 2020. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0_%D0%84%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%A1%D0%BE%D1%8E%D0%B7%D1%83.